

PHÁT HUY GIÁ TRỊ ĐẠO ĐỨC, LỐI SỐNG CỦA NI TRƯỞNG HUỖNH LIÊN TRONG PHẬT GIÁO KHẮT SĨ HIỆN NAY

CN. Võ Hoàng Nhân¹

Trường Đại học Khoa học xã hội và Nhân văn

Đại học Quốc gia Hà Nội

Email: suminhthinh@gmail.com

Tóm tắt: Ni trưởng Huỳnh Liên là trưởng Ni giới của Phật giáo Khất sĩ. Sống trong bối cảnh đất nước đang trong cuộc chiến tranh chống Mỹ xâm lược, Ni trưởng đã có nhiều cống hiến cho đạo pháp và dân tộc. Trên cơ sở khái quát các giá trị đạo đức, lối sống của Ni trưởng Huỳnh Liên, bài viết trình bày thực trạng phát huy tấm gương sáng của Ni trưởng trong Giáo hội Phật giáo Khất sĩ nói chung và ở tỉnh Cần Thơ nói riêng. Qua đó, nhằm lan tỏa hơn nữa tấm gương của Ni trưởng trong đời sống thực hành tôn giáo của mỗi Tăng, Ni, Phật tử và giới trẻ, đóng góp thiết thực vào sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc.

Từ khóa: Đạo đức, giá trị đạo đức, lối sống, Ni trưởng Huỳnh Liên, Phật giáo Khất sĩ.

Abstract: Nun Huynh Lien serves as the Abbess of Mendicant Buddhism. Amidst a period of national conflict with the American invasion, she made significant contributions to both Dharma and the nation. This article provides an overview of the moral values and lifestyle of Nun Huynh Lien, aiming to highlight the ongoing efforts to promote her exemplary conduct within the Mendicant Buddhist Sangha, especially in Can Tho province. The intention is to propagate the Abbess's example widely among monks, nuns, Buddhists, and young individuals, fostering their commitment to religious practices. This, in turn, is anticipated to yield tangible contributions to the noble cause of constructing and safeguarding the Motherland.

Keywords: Ethics, moral values, lifestyle, Nun Huynh Lien, Mendicant Buddhism.

Ngày nhận bài: 16/10/2023; ngày gửi phản biện: 3/11/2023; ngày duyệt đăng: 24/11/2023.

Mở đầu

Phật giáo Khất sĩ ra đời tại Nam Bộ, do Tổ sư Minh Đăng Quang sáng lập vào năm 1944. Đây là một hệ phái trực thuộc Giáo hội Phật giáo Việt Nam, ra đời và hoạt động cho đến nay gần 80 năm và có nhiều đóng góp cho đạo pháp và dân tộc. Ni trưởng Huỳnh Liên (1923-1987)

¹ Tác giả hiện là học viên cao học tại Bộ môn Tôn giáo học, Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn, Đại học Quốc gia Hà Nội.

là trưởng tử Ni của Tổ sư. Năm 1956, sau khi Tổ sư Minh Đăng Quang khuất bóng, Hệ phái Khất sĩ bắt đầu phát triển mạnh ở khu vực Nam Bộ và Trung Bộ. Năm 1958, được sự cho phép của Trưởng lão Nhị tổ Giác Chánh cùng toàn thể Tăng chúng, Ni trưởng đứng ra thành lập *Giáo hội Ni giới Khất sĩ Việt Nam*. Trong suốt cuộc đời tu tập, Ni trưởng đã có nhiều cống hiến cho Giáo hội Phật giáo nói chung, Hệ phái Khất sĩ nói riêng và cho nền độc lập của đất nước, hạnh phúc của nhân dân.

Ngày nay, đất nước đã hòa bình, độc lập, cả nước bước vào thời kỳ Đổi mới, đời sống người dân không ngừng được nâng cao. Tuy nhiên, do mặt trái của kinh tế thị trường, đã xuất hiện không ít trường hợp vì đồng tiền, danh vị đã gây tổn hại đến tình nghĩa gia đình, quan hệ thầy trò, tình đồng chí, đồng nghiệp; tệ tham nhũng diễn ra ở một số nơi trong một số cán bộ lãnh đạo, công chức, viên chức, trong đó có số ít thuộc giới tu hành... Sự tha hóa đạo đức, lối sống là vấn đề ngày càng nổi cộm trong đời sống xã hội với biểu hiện tính chất, mức độ khác nhau, diễn ra ở các đối tượng khác nhau. Thực trạng trên đòi hỏi cần phải có nhiều hơn nữa những nghiên cứu về tấm gương sáng có nhiều cống hiến cho đất nước và nhân dân, nhằm giáo dục truyền thống đạo đức của dân tộc. Hiện nay, đã có nhiều công trình nghiên cứu về Phật giáo, nhưng chủ yếu tập trung nghiên cứu về Giáo hội, kinh sách, văn hóa, xã hội, còn ít nghiên cứu về những tấm gương sáng trong giới tu hành cũng như phát huy giá trị đạo đức của họ để lan tỏa những hành động tích cực, đóng góp nhiều hơn nữa cho xã hội và đất nước. Bài viết này, trên cơ sở khái quát về các giá trị đạo đức, lối sống của Ni trưởng Huỳnh Liên, sẽ trình bày thực trạng phát huy tấm gương sáng của Ni trưởng trong Giáo hội Phật giáo Khất sĩ nói chung và ở tỉnh Cần Thơ nói riêng. Qua đó, nhằm lan tỏa hơn nữa tấm gương của Ni trưởng trong đời sống thực hành tôn giáo của mỗi Tăng, Ni, Phật tử, đóng góp thiết thực vào sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc.

1. Khái quát về các giá trị đạo đức, lối sống của Ni trưởng Huỳnh Liên

Ni trưởng Huỳnh Liên vừa là người con của dân tộc Việt Nam, vừa là người con của Đức Phật. Do đó, những giá trị đạo đức truyền thống của dân tộc Việt Nam đã hòa quyện cùng với giá trị đạo đức của Phật giáo trong con người của Ni trưởng. Các giá trị đạo đức của Ni trưởng Huỳnh Liên thể hiện ở một lòng phụng sự, xả thân cầu đạo, tiếp dẫn hậu lai, báo Phật ân đức; dẫn dắt con người đến với các mục tiêu cụ thể, thiết thực trên con đường tu tập theo chính Pháp, tìm cầu sự an lạc, lợi ích cho con người, quốc gia và dân tộc. Mặt khác, là người Việt Nam, sống trong cảnh đất nước bị đế quốc Mỹ xâm lược, hai miền chia cắt, Ni trưởng đã nêu cao tinh thần dân tộc, yêu nước, thương dân, đấu tranh vì nền độc lập của nước nhà, vì hạnh phúc của nhân dân. Ni trưởng đã hy sinh tuổi trẻ, lợi ích của bản thân, luôn sống có lý tưởng, hoài bão, tin vào sự chiến thắng của cách mạng.

Những giá trị, đạo đức, lối sống của Ni trưởng Huỳnh Liên được thể hiện rõ ở cương vị là người dẫn đầu chư Ni, Ni trưởng luôn giữ tròn phẩm hạnh, cần mẫn, thông tuệ, là cánh tay đắc lực trong quá trình du phương hoằng hóa độ sanh. Đến khi Tổ sư Minh Đăng Quang vắng bóng, Ni trưởng phấn đấu không biết mệt mỏi, trở thành chỗ dựa vững chắc của Ni giới Khất

sĩ, lãnh đạo Giáo hội Ni giới Khất sĩ. Bên cạnh đó, Ni trưởng cũng đã vượt qua nhiều khó khăn gian khổ để cùng với Tăng, Ni xây dựng và phát triển Hệ phái Khất sĩ như ngày hôm nay. Cụ thể:

Thứ nhất, Ni trưởng đã tham gia xây dựng, mở rộng Hệ phái Khất sĩ, thành lập và lãnh đạo Giáo hội Nữ giới Khất sĩ Việt Nam. Sau gần 10 năm hoằng pháp, Đức tổ sư Minh Đăng Quang mất đi để lại nhiều tâm nguyện còn dang dở, Hệ phái Khất sĩ gặp rất nhiều khó khăn. Trong bối cảnh đó, Ni trưởng cùng với các Tăng, Ni của hệ phái tích cực hoằng hóa khắp các vùng từ miền Trung vào Nam và đã thành lập thêm ba Giáo hội là Giáo hội Ni giới Khất sĩ Việt Nam (ngày 11/01/1958), Giáo hội Tăng già Khất sĩ Việt Nam (ngày 22/4/1966) và Giáo hội Khất sĩ Việt Nam (1971). Đặc biệt, với vai trò và trách nhiệm của mình, Ni trưởng trực tiếp thành lập Giáo hội Ni giới Khất sĩ Việt Nam. Đây là Giáo hội có tư cách pháp nhân, pháp lý là sự khởi đầu của một đội quân Ni giới áo vàng luôn sát cánh cùng các chư Tăng đấu tranh cho nền độc lập của nước nhà.

Thứ hai, Ni trưởng đã chuyển thể từ giáo lý, giáo luật Phật giáo ra thơ ca để Ni giới dễ học, dễ hiểu. Với tài làm thơ thiên phú, Ni trưởng thường dùng thơ văn để thuyết pháp, giảng đạo. Bằng cách làm thơ, Ni trưởng đã truyền đạt giáo lý nhẹ nhàng, dễ hiểu, phù hợp với người dân Nam Bộ. Bên cạnh đó, Ni trưởng còn sáng tác rất nhiều thi kệ như: Xưng tụng Tam bảo, Sám hối Tam bảo, Sám hối tam nghiệp, Giới sát, Thân, Khẩu, Ý, Kệ trích lục, Kệ Chơn lý, Sử Phật Thích ca, Phật đản, Nhớ Ôn Phật, Nguyên về cõi Phật, Thuyền trí tuệ, Phóng sanh... bằng nhiều thể loại như lục bát, song thất lục bát, ngũ ngôn... Lối văn phong, câu cú, cách sử dụng từ ngữ của Ni trưởng vừa thuần chất Việt, vừa rõ ràng, đơn giản nhưng rất sâu sắc, đi vào lòng người đọc.

Ngoài ra, nhiều bản kinh của Phật giáo có văn phong Pali, Hán rất khó hiểu đã được Ni trưởng dịch ra tiếng Việt theo thể lục bát, dễ đọc, dễ nhớ. Theo thống kê sơ bộ, Ni trưởng Huỳnh Liên đã sáng tác hơn 2.000 bài thơ, bài kệ, dịch thuật và văn xuôi Phật giáo. Có thể lấy ví dụ một số bản kinh Ni trưởng đã dịch ra tiếng Việt để Phật tử dễ tụng niệm hằng ngày như: Kinh A Di Đà, Hồng danh, Vu Lan, Phổ Môn, Báo Hiếu, Bát nhã Tâm kinh, Kinh Vô ngã tướng, Kinh Pháp cú, Kinh Di giáo, Kinh Tứ thập nhị chương, Khóa hư lục, Quy Sơn cảnh sách... Đây thực sự là một hệ phái có hệ thống kinh điển riêng bằng tiếng Việt chứ không sử dụng kinh điển Ấn Độ trong nguyên bản Pali, tiếng Sanskrit hay qua các bản dịch (Phan Thị Thu Hiền, 2016). Với lối hoằng pháp bằng thơ ca, giáo lý Phật giáo được đưa đến quần chúng một cách sâu rộng và nhanh nhất, làm người đọc tỉnh giác khổ, vô ngã, vô thường, thập thiện, lục độ, nếp sống thuần lương, vừa gửi gắm bản hoài cư sĩ, vừa gọi hồn dân tộc, thúc giục đấu tranh, yêu chuộng hòa bình, yêu đất nước.

Thứ ba, Ni trưởng luôn chăm lo, đào tạo tăng tài. Ni trưởng Huỳnh Liên đã không quản khó nhọc, đặt trọng trách lên vai mình, vừa đào tạo Ni tài, vừa củng cố Ni chúng. Cả cuộc đời hoằng pháp, Ni trưởng luôn vì mục tiêu giáo hóa chúng sanh, đặc biệt là Ni giới. Ni trưởng đã định hướng cho Ni chúng rất sớm, chủ trương cho họ đi học Phật học, văn hóa phổ thông, ngữ

văn, sinh ngữ, thi phú, báo chí, cổ ngữ Hán và Pali..., một số chuyên học văn phạm và dịch thuật Pali. Ni trưởng còn khuyến khích cho chư Ni đi nâng cao trình độ Phật học ở nước ngoài. Do đó, nhiều chư Ni có trình độ Phật học cao, tốt nghiệp thạc sĩ, tiến sĩ ở các nước Phật giáo trong khu vực. Ni trưởng còn thường khuyên Ni chúng nên chú trọng nghiên cứu và giảng dạy kinh điển Pali cho các thế hệ Tăng Ni sinh bởi đây là những lời dạy còn nguyên thủy, chưa bị pha tạp các tư tưởng mới lạ của nhiều Tông phái khác nhau.

Đối với đất nước, sống trong thời kỳ đấu tranh chống Đế quốc Mỹ và nguy quyền tay sai, Ni trưởng luôn nêu cao tinh thần “Quyết tử cho Tổ quốc quyết sinh”. Ni trưởng quan niệm yêu nước là phải hành động, tham gia đấu tranh vì nền độc lập tự do của đất nước, vì hạnh phúc của nhân dân. Những quan niệm, suy nghĩ đó đã biến thành hành động gan dạ, anh dũng, kiên cường, một lòng đi theo Đảng và cách mạng, thể hiện cụ thể như sau:

Thứ nhất, đấu tranh chống đế quốc Mỹ và nguy quyền tay sai. Đất nước chìm trong bom đạn, Ni trưởng nhận thức rằng, nếu Phật giáo, các Tăng, Ni chỉ ngồi tu học, tụng kinh, giảng pháp, không tham gia cùng nhân dân đấu tranh giành lại nền độc lập tự do cho đất nước thì chưa làm tròn nhiệm vụ của người công dân và nhà tu hành đối với đất nước. Phát huy tinh thần nhập thế của Phật giáo thời Trần, Ni trưởng đã lãnh đạo, chỉ đạo các đoàn Ni giới xuống đường biểu tình đấu tranh đòi độc lập, tự do cho đất nước, quyền tự do tín ngưỡng, dân chủ, dân sinh của Phật giáo và của học sinh, sinh viên. Nhiều hành động thiết thực đã được Ni trưởng chỉ đạo thực hiện như khởi xướng “*Lễ xuống tóc vì hòa bình*”; biểu tình, mít tinh chống lại chính quyền Mỹ, nguy và tay sai, đòi thả tù chính trị, lập giàn thiêu tại tịnh xá Ngọc Phương để nếu bị đàn áp, các chư Ni sẽ tự thiêu; tổ chức các cuộc hội thảo phản đối chiến tranh, lên tiếng đòi hòa bình, đòi đế quốc Mỹ phải rút về nước; phối hợp với Hội Phụ nữ quốc tế, lên án chiến tranh, đòi độc lập tự do cho nhân dân Việt Nam... Ni trưởng đã vượt qua gian khổ, chông gai, bom đạn, sự đàn áp của chính quyền Mỹ nguy, đối mặt với kẻ thù, vững tâm, không hề nao núng... Dưới sự chỉ đạo của Ni trưởng, nhiều tù chính trị từ Côn Đảo trở về thành phố được nuôi dưỡng, nhiều căn cứ của cách mạng được cung cấp lương thực, thực phẩm. Nhiều phong trào đấu tranh đòi quyền dân sinh, dân chủ, đòi tự do ngôn luận, tự do báo chí, đòi trả tù nhân chính trị, đòi nguy quyền thực hiện hiệp định Paris, đòi hòa bình, hòa giải hòa hợp dân tộc của các đoàn Ni giới đã diễn ra rầm rộ.

Cuộc đấu tranh của Phật giáo Ni giới Khất sĩ đã lan rộng khắp các tỉnh miền Trung và miền Nam, gây tiếng vang không chỉ trong nước mà cả thế giới. Đặc biệt, phong trào “*Lễ xuống tóc vì hòa bình*” nêu trên đã có tác động trực tiếp đến gia đình viên chức và binh sĩ nguy. Ni trưởng và các Tăng, Ni Hệ phái Khất sĩ đã trở thành biểu tượng của sự đấu tranh kiên trung vì nền độc lập dân tộc, hạnh phúc của nhân dân trong thời kỳ chống Mỹ.

Thứ hai là thống nhất giáo hội. Sau khi đất nước thống nhất, hòa bình được lập lại, Nam Bắc về lại một nhà, việc thống nhất các tổ chức, hệ phái Phật giáo trở nên cấp thiết. Trong công cuộc vận động thống nhất Giáo hội Phật giáo Việt Nam, Ni trưởng Huỳnh Liên nhận thức rõ vai trò và sứ mệnh của mình đối với Hệ phái Khất sĩ và Giáo hội, tích cực tham gia vào các phong

trào vận động thống nhất Phật giáo trên nhiều diễn đàn báo chí và các diễn đàn Phật giáo... Ni trưởng còn đảm đương nhiều vị trí quan trọng trong tiến trình chuẩn bị thống nhất Giáo hội Phật giáo Việt Nam như: Phó Chủ tịch Ban Liên lạc Phật giáo yêu nước Thành phố Hồ Chí Minh, Ủy viên Ban Vận động Thống nhất Phật giáo năm 1980, với mục đích vận động đoàn kết rộng rãi các tổ chức Phật giáo, giữa các tổ chức, hệ phái Phật giáo với chính quyền và cách mạng, từng bước đi đến công tác vận động hiệp thương thống nhất Phật giáo.

Năm 1981, Giáo hội Phật giáo Việt Nam được thành lập trên cơ sở 9 tổ chức, hệ phái Phật giáo trong cả nước. Ni trưởng trở thành đại biểu Ni giới Khất sĩ vinh dự tham gia vào Đại hội thống nhất Phật giáo toàn quốc và được Đại hội toàn quốc lần thứ nhất Giáo hội Phật giáo Việt Nam suy cử vào cơ cấu thành viên lãnh đạo của Giáo hội. Ni trưởng cũng là vị chư Ni đầu tiên được suy cử vào Ban Thường trực Hội đồng Trị sự Trung ương Giáo hội Phật giáo Việt Nam nhiệm kỳ I (1981-1987) với chức vụ Ủy viên kiểm soát. Ni trưởng còn có nhiều đóng góp cho sự phát triển của Giáo hội Phật giáo trên các mặt hoằng pháp, từ thiện, an sinh xã hội và các công tác đối nội, đối ngoại khác...

Thứ ba là công tác từ thiện xã hội. Ni trưởng đã tích cực vận động chư Ni và Phật tử nỗ lực đóng góp sức người, sức của để thực hiện tốt công tác từ thiện, an sinh xã hội, như tương trợ người già, người tàn tật, viếng thăm các bệnh viện, các trại phong, các trường mầm non... Ni trưởng cũng nhiệt tình hưởng ứng và tích cực vận động quý Sư cô, Ni cô hai miền Trung, Nam tiết kiệm mua công trái xây dựng Tổ quốc trong nhiều đợt và cổ động Ni chúng và Phật tử khắp miền Nam nhịn ăn, bớt mặc, giảm chi tiêu, ủng hộ tài vật, thăm hỏi, an ủi động viên các nạn nhân bị hỏa hoạn, thiên tai, bão lụt. Bên cạnh đó, Ni trưởng cùng các Ni giới nuôi dưỡng trẻ mồ côi, cô nhi viện, mở trường dạy học miễn phí, chăm sóc, quan tâm, thăm hỏi, động viên các gia đình thương binh liệt sĩ, giúp đỡ các gia đình có hoàn cảnh khó khăn. Đặc biệt Chiến dịch mùa xuân 1975, Ni trưởng cùng Phật tử là hậu phương vững chắc cho bộ đội chiến đấu ở tiền phương,...

Những trình bày trên cho thấy, cuộc đời và sự nghiệp của Ni trưởng Huỳnh Liên đã để lại cho các thế hệ sau những giá trị đạo đức sâu sắc về lòng yêu nước, thương dân, tinh thần anh dũng, bất khuất trước kẻ thù, không chùn bước trước những khó khăn, gian khổ, đạn bom, xả thân vì đất nước,... Ni trưởng luôn có lối sống có trách nhiệm đối với đất nước và nhân dân, có lý tưởng và niềm tin vào thắng lợi của cách mạng. Đối với Phật giáo, Ni trưởng mang ý thức trách nhiệm của người con Phật giáo đối với đạo pháp và dân tộc, mang trong mình phẩm chất giới hạnh của người xuất gia, tích cực đóng góp công sức, trí tuệ của mình vào sự nghiệp xiển dương Phật pháp, xây dựng và phát triển Giáo hội Phật giáo Việt Nam. Hòa thượng Thích Huệ Thông đã nhận xét về Ni trưởng như sau: vượt lên tất cả, đó chính là đạo đức, lối sống của một bậc Cao Ni dạt dào tấm lòng yêu nước, thương dân (Thích Huệ Thông, 2022).

2. Phát huy các giá trị đạo đức, lối sống của Ni trưởng Huỳnh Liên

2.1. Đối với Phật giáo Khất sĩ

Đối với các chư Tăng, Ni và Phật tử Hệ phái Khất sĩ, Ni trưởng Huỳnh Liên mãi là tấm gương đạo hạnh có ảnh hưởng lớn và sức lan tỏa cho hàng hậu thế noi theo. Những giá trị này thể hiện trong các điểm sau:

- *Kế thừa xây dựng, phát triển Hệ phái Khất sĩ về tổ chức*

Khi còn tại thế, Ni trưởng Huỳnh Liên đã vượt qua rất nhiều khó khăn, gian khổ, chiến tranh, bom đạn để xây dựng Giáo hội Ni giới Khất sĩ và cùng các chư Tăng góp phần xây dựng Hệ phái Khất sĩ. Ngày nay, để phát huy tinh thần đó, Giáo hội Ni giới Khất sĩ đã mở rộng về mặt tổ chức không chỉ ở trong nước mà cả ở nước ngoài. Theo báo cáo Tăng sự Ni giới khất sĩ, số lượng chư Ni Hệ phái Khất sĩ năm 1981 có khoảng 600 vị; từ Cam Lộ đến Cà Mau có 102 ngôi tịnh xá. Đến năm 2022 tịnh xá chư Ni hệ phái trong và ngoài nước hơn 350 ngôi và gần 1.400 chư Ni gồm: 225 tịnh xá, 10 tịnh thất, 23 chùa (4 chùa ở miền Bắc), 1 niệm Phật đường, 2 thiền viện, 26 tịnh xá ở hải ngoại và 90 cơ sở đang làm thủ tục gia nhập Giáo hội Phật giáo Việt Nam. Hệ phái Khất sĩ đến năm 2022 đã có hơn 3.000 vị và xây dựng trên 700 ngôi Tịnh xá (Giáo hội Phật giáo Việt Nam - Hệ phái Khất sĩ, 2022, tr. 400).

- *Kế thừa việc tu học*

Thực hiện lối sống tinh thần tu học, làm gương cho đời, nhằm thực hiện lời dạy của Tổ sư là “nên tập sống chung tu học”, tịnh xá Ngọc Phương tổ chức khóa tu đầu tiên từ ngày 12 đến 18/4/2011 và đến năm 2023 đã tổ chức thành công được 37 khóa, thời gian cho mỗi khóa là 7 ngày, số lượng chư Ni tham gia từ 60 đến 70 vị. Theo báo cáo Tổng kết khóa tu truyền thống Hệ phái Khất sĩ tổ chức tại chùa Thuận Phước (xã Phước Vân, huyện Cần Đức, tỉnh Long An) từ ngày 24/9 đến ngày 30/9/2023, có 200 vị tham dự (trong đó có 173 vị tham gia tu tập thuộc nhiều thành phần trong Ban chứng minh, Ban Tổ chức, Ban Điều phối kiêm thư ký, Ban Giáo thọ, Ban Kiểm soát kiêm Giám thiền, gồm các vị Ni trưởng, Ni sư, Sư cô, Thức xoa ma na ni, Sa di ni, Phật tử...). Đây là cơ hội để các vị chư Ni có cơ hội trau dồi giới đức, gìn giữ giới hạnh, thân tâm, ôn lại truyền thống của thầy tổ. Chính trong những khóa tu, các bậc tiền bối có cơ hội chia sẻ kinh nghiệm hành đạo, lối sống chuẩn mực của tổ thầy, dùng cơm trong chánh niệm, thực tập thiền quán và thiền chỉ. Các khóa tu chuyên sâu về bộ Chơn lý và thơ văn của Ni trưởng để lại. Ngoài việc chuyên bộ Chơn lý, chư Ni còn nghiên cứu các bộ luật của nhà Phật. Chính việc nghiên cứu này giúp cho Chư ni biết được những điều nào nên làm, những điều nào nên tránh; sống đúng chuẩn mực của người xuất gia, không làm ảnh hưởng đến uy tín Tăng đoàn.

Bên cạnh các khóa tu, việc nâng cao trình độ Phật học cho các Ni giới luôn được Giáo hội Ni giới Khất sĩ chú trọng. Đặc biệt là công tác định hướng, đào tạo Ni chúng trở thành vị giảng sư đủ đức, tài để phụng sự tại các ngôi trường Phật học. Giáo hội Ni giới luôn khuyến khích, ủng hộ các Ni chúng tham gia các lớp Phật học từ cơ bản đến tinh chuyên, đặc biệt ủng

hộ Ni giới đi du học để nâng cao trình độ học vấn. Theo báo cáo của Ni sư Thích nữ Tuệ Liên năm 2022, có 200 vị chư Ni đã tốt nghiệp ở ba học viện gồm: Học viện Phật giáo Việt Nam tại Thành phố Hồ Chí Minh các khóa (từ khóa I - XIII), Học viện Phật giáo Việt Nam tại Huế, Học viện Phật giáo Việt Nam tại Hà Nội. Các Ni đang theo học tại các trường Cao đẳng, Trung đẳng Phật học, Cao đẳng giảng sư, Trung đẳng giảng sư là hơn 50 vị.

Thực hiện tâm nguyện của Ni trưởng, mong mở mang đào tạo Tăng tài, phát triển sự nghiệp Giáo dục hoằng pháp của Ni giới Khất sĩ, quý Ni trưởng kế nhiệm đã xin phép và mở lớp Sơ cấp Phật học² tại Tổ đình Ngọc Phương (quận Gò Vấp, năm 2004), mở lớp Trung cấp Phật học cho Ni giới Hệ phái Khất sĩ thuộc Trường Trung cấp Phật học tỉnh Đồng Nai (đặt tại tịnh xá Ngọc Uyển, tỉnh Đồng Nai, năm 2020). Theo thống kê, trong lĩnh vực đào tạo Tăng tài Ni giới của Hệ phái Khất sĩ, đến năm 2022 đã có 2 vị hậu tiến sĩ, 31 vị tiến sĩ Phật học; 01 vị tiến sĩ Y khoa là Ni sư Liên Thanh³; 15 Thạc sĩ; các vị đang học Tiến sĩ là 15 vị; đang học Thạc sĩ là 18 vị, trên 30 vị Ni tham gia bộ máy các cấp hoặc đang trực tiếp tham gia giảng dạy tại các cơ sở đào tạo thuộc hệ thống của Giáo hội Phật giáo Việt Nam (Giáo hội Phật giáo Việt Nam - Hệ phái Khất sĩ, 2022, tr. 415).

Phát huy tinh thần khuyến học, chăm lo đào tạo Tăng, Ni thành tài thông qua các khóa học nâng cao trình độ ở nước ngoài, Hệ phái Phật giáo Khất sĩ đã thành lập *Quỹ pháp học Khất sĩ* từ năm 2014 do các chư Tôn đức Tăng, Ni trụ trì các tịnh xá và các mạnh thường quân ủng hộ tạo quỹ và Thượng tọa Thích Minh Thành làm chủ nhiệm quỹ. Hoạt động của Quỹ pháp học Khất sĩ đã giúp nhiều vị Tăng, Ni có cơ hội đi học ở trong và ngoài nước để nâng cao trình độ Phật học. Theo báo cáo các hoạt động tiêu biểu của Hệ phái Khất sĩ năm 2018 - 2019, Quỹ pháp học đã trao tặng 83 suất học bổng cho các Tăng, Ni của hệ phái đi du học ở nhiều nước có nền Phật học phát triển trên thế giới như: Sri Lanka, Myanmar, Thái Lan, Singapore, Ấn Độ, Trung Quốc, đồng thời, Quỹ cũng trao tặng học bổng cho các Tăng, Ni đang học các trường Phật học tại Việt Nam. Tổng số tiền Quỹ đã trao cho các đối tượng nêu trên là 19.950 USD và 190.000.000 đồng.

- Phát huy tinh thần yêu nước

Tinh thần yêu nước nồng nàn của Ni trưởng Huỳnh Liên luôn được trao truyền qua các thế hệ và thấp sáng trong mỗi Tăng, Ni của Phật giáo Khất sĩ. Hiện nay, đất nước đã được độc lập, tự do, hòa bình thống nhất hai miền Nam - Bắc, Phật giáo nói chung và Phật giáo Khất sĩ nói riêng luôn nêu cao tấm gương yêu nước, dẫn thân của Ni trưởng Huỳnh Liên trong cuộc sống thường ngày. Đặc biệt, vào những lúc đất nước gặp khó khăn, tinh thần yêu nước lại được các Tăng, Ni phát huy cao độ. Khi dịch bệnh COVID-19 bùng phát trên thế giới và ở Việt Nam, gây ra cảnh chết chóc đau thương, truyền thống yêu nước lại một lần nữa được đặt

²Lớp sơ cấp Phật học trực thuộc các trường trung cấp Phật học. Mục đích của các lớp này nhằm cung cấp kiến thức căn bản cho ni sinh sau này theo học chương trình trung cấp Phật học.

³ Ni sư Liên Thanh hiện là Giám đốc Phòng khám từ thiện Long Bửu thuộc tỉnh Bình Dương.

ra thử thách cho đất nước, nhân dân Việt Nam, trong đó có các Tăng Ni Hệ phái Khất Sĩ. Các Tăng Ni tại các tịnh xá Khất sĩ đã ngày đêm cùng chính quyền địa phương và cán bộ y tế tham gia phòng chống dịch bệnh, không sợ khó khăn gian khổ. Cụ thể, sáng ngày 18/8/2020, Ni trưởng Thích nữ Chúng Liên, Ủy viên thường trực Ban trị sự Giáo hội Phật giáo Việt Nam tỉnh Quảng Nam, Trưởng ban Từ thiện xã hội Phật giáo tỉnh đã đến thăm hỏi, động viên và tặng quà tại các khu cách ly Bệnh viện Đa khoa Trung ương Quảng Nam, Trường Trung cấp nghề Kinh tế kỹ thuật và đào tạo cán bộ hợp tác xã miền Trung - Tây Nguyên trên địa bàn tỉnh. Phật giáo Khất sĩ cũng tổ chức những buổi cầu siêu cho đồng bào tử nạn, tri ân những cán bộ, chiến sĩ hy sinh trong đại dịch COVID-19,... Đặc biệt, vào ngày 21/5/2021 tại tịnh xá Ngọc Phương, số 498/1 Lê Quang Định, phường 1, TP. Hồ Chí Minh, Ni giới của Hệ phái Khất sĩ Việt Nam đã tổ chức trao tặng tiền cho các bệnh nhân mắc COVID-19 tại Ấn Độ với số tiền 1 tỷ đồng, với tinh thần “Từ bi- Trí tuệ” của người con Phật, truyền thống lá lành đùm lá rách của dân tộc Việt Nam. Những khoản trợ giúp trên thật sự mang ý nghĩa lớn lao trong bối cảnh nhân dân Việt Nam vẫn đang phải gồng mình chống lại đại dịch COVID-19.

- Phát huy công tác từ thiện xã hội

Thời còn tại thế, Ni trưởng có tấm lòng thương người như thể thương thân, tặng quà cho bệnh viện, quân y viện, xây dựng cô nhi viện, giúp đồng bào khi gặp khó khăn do bão lũ, ốm đau, bệnh tật... Phát huy tinh thần đó của Ni trưởng, từ tháng 9/2019 đến tháng 5/2020, Ban Từ thiện xã hội Hệ phái Khất sĩ đã thăm viếng, an ủi, tặng quà đồng bào bị thiên tai ở các tỉnh Quảng Bình, Hà Tĩnh, Phú Yên, Bình Định, Quảng Ngãi, Quảng Nam và Bến Tre. Tăng Ni của hệ phái đã trao tặng hơn 7.300 phần quà, tổng trị giá hơn 4 tỷ đồng. Phân ban Từ thiện xã hội Phật giáo Khất sĩ Trung ương đã luôn có mặt trong các hoạt động thiện nguyện cứu trợ đồng bào thiên tai, lũ lụt, dịch COVID-19, tặng nhà tình thương, xây cầu, mang nồi cơm, bát cháo tình thương chia sẻ trên khắp mọi miền, nhất là chăm sóc người già và trẻ em mồ côi, cùng với các phòng khám, khám và phát thuốc Nam cho những bệnh nhân nghèo khó. Trên cơ sở đó, các Tịnh xá, Tự viện... thuộc Hệ phái Khất sĩ cũng được xây dựng ngày càng nhiều.

Theo báo cáo tổng kết công tác từ thiện xã hội 6 tháng đầu năm 2020, Hệ phái Khất sĩ đã tham gia vào mùa dịch cụ thể như sau: tặng quà cho người nghèo (với số tiền 49.228.000.000 đồng), xây dựng nhà tình thương (859.000.000 đồng), xây dựng cầu cho dân (1.289.530.000 đồng), khoan và xây giếng nước (140.000.000 đồng), nuôi người già, trẻ mồ côi (1.186.000.000 đồng), phòng thuốc khám và phát thuốc từ thiện (1.344.000.000 đồng), tổng cộng là 55.228.000.000 đồng (Hoà thượng Thích Minh Lộc, 2020). Trên phương diện tổng thể, theo báo cáo thống kê từ thiện của Ni giới Hệ phái Khất sĩ, trong 5 năm (2012 - 2016) Hệ phái đã đóng góp khoảng 140 tỷ đồng và trong 5 năm tiếp theo (2017-2021) với khoảng 248 tỷ. Tổng số tiền trong công tác Từ thiện của chư Ni Khất sĩ trong 10 năm (2012-2021) khoảng 388 tỷ đồng (Giáo hội Phật giáo Việt Nam - Hệ phái Khất sĩ, 2022, tr. 418).

- Kế thừa việc in ấn, dịch thuật, xuất bản kinh sách

Nhiều vị chư Ni đã noi theo tấm gương của Ni trưởng, biên tập, dịch thuật, sáng tác, chuyển thể giáo lý, giới luật của Phật giáo sang thơ văn để người tu hành và các Phật tử dễ học, dễ hiểu và làm theo. Điều đó thể hiện qua một số công trình dịch từ tiếng Trung như: *Kinh Hoa Nghiêm* do Ni sư Tuệ Liên, Ni sư Nguyễn Liên, Ni sư Nghiêm Liên hiệu đính năm 2015; *Phát Bồ đề tâm văn* do Ni sư Tuệ Liên và Ni sư Nghiêm Liên dịch, *Kinh Pháp Bảo Đàn lược giảng* do Ni sư Tuệ Liên và Ni sư Nghiêm Liên dịch, *Phật giáo và Trí thức ngày nay tập 1&2* do Ni sư Tuệ Liên, Ni sư Thoại Liên và Ni sư Nghiêm Liên dịch năm 2015...

Bên cạnh đó, có nhiều tác phẩm do các chư Tăng viết, sáng tác như: HT.TS. Thích Trí Quảng, HT.TS. Thích Giác Toàn, TS. Nguyễn Quốc Tuấn (chủ biên), *Hệ Phái Khất sĩ quá trình hình thành, phát triển và hội nhập* (2016); HT. Thích Giác Toàn (chủ biên), *100 Ngôi tịnh xá tiêu biểu* (2014); Thích Giác Duyên, *Tìm hiểu về Hệ phái Khất sĩ* (2010); Thích Hạnh Thành, *Tìm hiểu Phật giáo Khất sĩ ở Nam Bộ Việt Nam...* Những tác phẩm thơ văn, kế thừa truyền thống Ni trưởng như: Thích Giác Toàn (chuyển thơ), *Lời vàng vi diệu* (2010); Sa-môn Giác Toàn, *Trăng vàng thuyền không* (2018); Trần Quê Hương, *Suối về Hoa Nghiêm* (1999); Sa-môn Giác Toàn, *Bến bờ tuệ giác* (2014); Sa-môn Giác Toàn (diễn kệ), *Chơn lý thiền quang vi diệu* (2021).

Đặc biệt, đối với việc phát huy vai trò của người phụ nữ trong công cuộc xây dựng đất nước ngày nay, các vị đứng đầu Ni giới Khất sĩ kế nhiệm luôn tích cực tham gia. Trước đây, từ năm 1981 đến năm 1987, Ni trưởng Huỳnh Liên tham gia Giáo hội Phật giáo Việt Nam nhiệm kỳ I và II với cương vị: Ủy viên Kiểm soát Ban Thường trực Hội đồng trị sự Giáo hội Phật giáo Việt Nam. Sau khi Ni trưởng vắng bóng, từ nhiệm kỳ II đến nhiệm kỳ VII (1987-2022), quý Ni trưởng Tạng Liên, Ni trưởng Trảng Liên, Ni trưởng Ngoạt Liên, Ni trưởng Tổ Liên, Ni sư Hòa Liên, Ni sư Phụng Liên đã tiếp tục tham gia với cương vị Ủy viên Hội đồng Trị sự Giáo hội Phật giáo Việt Nam và đảm nhiệm những vai trò quan trọng trong Giáo hội như Ban Kinh tế Tài chính, Ban Từ thiện, Ban Phật giáo Quốc tế, Ban Thông tin Truyền thông cấp Trung ương của Giáo hội. Bên cạnh đó, một số vị Ni giới Khất sĩ đã tham gia Ban Trị sự cấp thành phố (tỉnh) như: Phó Trưởng ban Trị sự cấp tỉnh (6 vị), Thư ký (2 vị), Ủy viên (39 vị), Văn phòng (5 vị). Ngoài ra, còn có một số vị Ni giới tham gia Phân ban Ni giới như: Chứng minh (10 vị), Phó Phân ban (17 vị), Thư ký (4 vị), Ủy viên (12 vị). Đặc biệt, một số vị tham gia Đại biểu Quốc hội khóa XIV nhiệm kỳ 2016-2021 như Ni sư Tín Liên; tham gia Ủy ban Trung ương Mặt trận Tổ quốc Việt Nam (1988 - 2014) như Ni trưởng Ngoạt Liên và Tín Liên...

2.2. Đối với Phật giáo Khất sĩ tại Cần Thơ

Phật giáo tại thành phố Cần Thơ hiện nay có 169 cơ sở tự viện, 609 Tăng Ni, 94 chức sắc, 300 chức việc, 119.019 tín đồ (Ban Tôn giáo Cần Thơ, 2021). Phật giáo Khất sĩ đã hòa mình và cùng phát triển với nhiều tôn giáo tại Cần Thơ, đồng hành và phát triển với các tôn giáo lớn như:

Phật giáo Nam tông Khmer, Công giáo, Tin Lành, Cao Đài, Phật giáo Hòa Hảo, Hoa tông, Thiên phái Trúc Lâm,... Xét về cơ sở thờ tự, Phật giáo Khất sĩ có 46 tịnh xá chiếm tỉ lệ 27,87% tổng các tự viện trên địa bàn thành phố Cần Thơ, trong đó Ni giới có 33 ngôi chiếm tỷ lệ 71,73%.

Tại thành phố Cần Thơ, Ni trưởng Huỳnh Liên đã thành lập tịnh xá Ngọc Liên (tại phường An Cư, quận Ninh Kiều), hoằng pháp tại tịnh xá Ngọc Trung (phường Thốt Nốt, quận Thốt Nốt), tịnh xá Ngọc Châu (phường Châu Văn Liêm, quận Ô Môn). Dưới ảnh hưởng của Ni trưởng, các hoạt động từ thiện xã hội, hoằng pháp luôn được đẩy mạnh. Ni trưởng luôn khích lệ Phật tử tích tạo phước duyên, xả phú cầu bằng, dẫn thân hành đạo; khuyến khích mọi người nên sử dụng tài sản một cách hợp lý nhất, biết chia sẻ để mang niềm vui cho những người kém may mắn, những mảnh đời bất hạnh, cơ nhỡ. Tuy nhiên, trong khuôn khổ của bài viết, tác giả xin trình bày hai hoạt động nổi bật của Phật giáo Khất sĩ tại Tịnh xá Ngọc Trung (Tăng)⁴ kể thừa đạo đức, lối sống của Ni trưởng Huỳnh Liên trong thời gian chống dịch COVID-19 vừa qua và việc tổ chức tu học gần đây.

- Chống dịch COVID-19 của Phật giáo Khất sĩ tại tịnh xá Ngọc Trung (Tăng) năm 2019-2020

Phật giáo Khất sĩ tại tỉnh Cần Thơ nói chung và tịnh xá Ngọc Trung (Tăng) nói riêng trong mùa dịch đã cùng với người dân địa phương thực hiện giãn cách xã hội. Tuy nhiên, trong thời gian này, các tu sĩ Khất sĩ vẫn cùng chính quyền địa phương và người dân tham gia chống dịch. Tại tịnh xá Ngọc Trung (Tăng) (quận Thốt Nốt), thành phố Cần Thơ, Đại đức Thích Minh Tịnh tổ chức nhiều hoạt động chống dịch⁵. Cụ thể, trong đợt dịch lần 1, Tịnh xá cùng các mạnh thường quân đã may hơn 30.000 chiếc khẩu trang. Đồng hành với tịnh xá còn có nhiều nhà hảo tâm đã hết lòng góp công sức để nấu những suất ăn có đầy đủ chất dinh dưỡng, giúp các bác sĩ có sức khỏe để điều trị và phục vụ giúp cho các bệnh nhân COVID-19 phục hồi tốt hơn. Bên cạnh những suất ăn mặn do các doanh nghiệp tổ chức, các suất cơm chay do Tịnh xá đã làm phong phú thêm các bữa ăn của các y bác sĩ và lực lượng tham gia chống dịch. Hằng ngày, tịnh xá nấu khoảng 1.200 suất ăn. Đến tháng 9 năm 2021, Tịnh xá Ngọc Trung (Tăng) đã vận động, tặng trên 50.308 suất cơm, trên 3.063 phần quà, khoảng 89 tấn gạo cùng nhiều phần nhu yếu phẩm cho người dân khó khăn, lực lượng tuyến đầu trong và ngoài địa bàn. Ngoài ra, để hỗ trợ cho công nhân từ xa trở về quê, Tịnh xá Ngọc Trung (Tăng) đã trao hơn 1.200 phần quà để tiếp sức cho bà con khó khăn. Cùng chung tấm lòng thiện nguyện với phương châm “Tốt đời, đẹp đạo”, thời gian qua, hoạt động của Tịnh xá Ngọc Trung (Tăng) cùng các tổ chức tôn giáo trên địa bàn quận Thốt Nốt đã góp phần san sẻ để với

⁴ Tịnh xá Ngọc Trung (Tăng) là nơi tác giả bài viết trụ trì và tu tập. Trong mùa dịch Covid, tác giả bài viết đã trực tiếp tham gia đồng hành, khởi xướng chống dịch trong mùa dịch COVID-19, được Báo Cần Thơ online đưa tin vào ngày 25/10/2021 với tiêu đề “Cửa từ bi lan tỏa tình thương”.

⁵ Đồng hành cùng với Tịnh xá Ngọc Trung (Tăng) còn có hơn 40 tình nguyện viên tham gia thường xuyên. Các tình nguyện viên thuộc các lứa tuổi, thành phần khác nhau như: tài xế, công nhân, doanh nhân... Mọi người đều có công việc riêng nhưng gắn kết họ là tinh thần “tương thân tương ái” chống dịch.

bớt những khó khăn của người dân và chính quyền, lan tỏa yêu thương để cùng nhau vượt qua đại dịch.

- Kế thừa việc tu học

Từ năm 2015 đến 2023 tịnh xá Ngọc Trung (Tăng) (quận Thốt Nốt, thành phố Cần Thơ) đã mở ra 5 khóa tu mùa hè với số lượng tu sinh tham gia mỗi khóa là 500 người. Mục tiêu của những khóa tu này là hướng giới trẻ có đạo đức, lối sống tôn trọng người lớn, hiếu thảo với cha mẹ, học tập giỏi, yêu chuộng hòa bình, sống có kỷ cương, tự lập. Khóa tu đã giáo dục các tu sinh trở thành người chuẩn mực, sống có trách nhiệm với bản thân, gia đình, xã hội; trao truyền những đức tính tốt cho thế hệ trẻ như tinh thần nhập thế của Phật giáo;... Đặc biệt, mục đích của những khóa tu còn là điều trị dứt điểm bệnh nghiện game và nghiện mạng xã hội cho một số tu sinh đủ lứa tuổi. Trong thời gian tham dự khóa tu, các tu sinh không sử dụng điện thoại và các công nghệ gây nghiện. Hơn nữa, các em còn được sống trong một đại gia đình, ăn cơm, ngủ nghỉ và mọi sinh hoạt đều mang tính tập thể, đoàn kết, quan tâm đến nhau, hòa thuận, được giao lưu với ca sĩ, doanh nhân thành đạt, những diễn viên có tầm ảnh hưởng...

Đánh giá về kết quả của việc tổ chức các khóa tu, một phụ huynh học sinh có con tham gia tại tịnh xá đã chia sẻ: *“Tôi đã gửi con tại đây được 5 khóa rồi, tôi cảm thấy rất lợi ích. Từ khi tham gia khóa tu mùa hè ở tịnh xá về, con đã thay đổi rất rõ rệt, ngoan hơn, lễ phép hơn, đặc biệt hay tâm sự và quan tâm đến mẹ, biết suy nghĩ về sự lao động vất vả của cha mẹ nên không còn đòi mua nhiều thứ như trước đây. Đúng là sự thay đổi ngoài mong đợi. Năm nay, tôi tiếp tục đăng ký cho cháu tham gia”* (PVS. Một nữ phụ huynh học sinh, tháng 7/2023, tại tịnh xá Ngọc Trung (Tăng) quận Thốt Nốt, thành phố Cần Thơ). Một số tu sinh tại tịnh xá cũng chia sẻ những tâm tư, suy nghĩ với các sư: *“Khi tham dự khóa tu con học được rất nhiều ạ! Được giao lưu với các bạn ở nhiều nơi, tập sống quan tâm đến mọi người xung quanh, sống tỉnh thức, xả stress sau những tháng học dài, đặc biệt được sự quan tâm yêu thương của quý sư và bạn đồng tu ạ”* (PVS. Một nam tu sinh, tháng 7/2023, tại tịnh xá Ngọc Trung (Tăng) quận Thốt Nốt, thành phố Cần Thơ).

Có thể nói, khóa tu mùa hè được tổ chức ở tịnh xá Ngọc Trung (Tăng) trong suốt 8 năm qua luôn là nơi gắn kết những tình bạn đẹp, thiện lành, là môi trường rèn luyện kỹ năng sống, mái trường giảng dạy đạo đức và khơi nguồn trí tuệ cho các khóa sinh được học và thực tập yêu thương. Đó cũng là cách Phật giáo Khất sĩ góp phần nhỏ bé của mình vào việc bồi dưỡng đạo đức, lối sống cho thế hệ trẻ hôm nay.

Kết luận

Từ những trình bày trên đây cho thấy, những giá trị đạo đức, lối sống của Ni trưởng Huỳnh Liên với tấm lòng yêu nước nồng nàn, thương dân sâu sắc; với ý chí, nghị lực phi thường của một vị chư Ni, mãi là “ngọn đuốc sáng” cho Tăng, Ni, phật tử và giới trẻ noi theo. Đặc biệt, Ni trưởng bước vào con đường tu hành theo Đức Phật và đấu tranh cho nền độc lập dân tộc khi mới tròn 24 tuổi, dám hy sinh tuổi trẻ, bản thân, để phục vụ đạo pháp và dân tộc.

Đạo đức, lối sống của Ni trưởng chính là bài học đáng suy ngẫm cho giới trẻ ngày nay, cần phải sống có lý tưởng cho đất nước và nhân dân.

Để những giá trị văn hóa, giá trị đạo đức tôn giáo từ Ni trưởng Huỳnh Liên trở thành nguồn lực, đóng góp một cách hiệu quả trong công cuộc xây dựng đất nước theo đúng quan điểm của Đảng⁶, cần phải tạo cho tổ chức tôn giáo một địa vị pháp lý trong các hoạt động xã hội như: y tế, giáo dục, bảo trợ xã hội... và phải được thể chế hóa trong các luật chuyên ngành⁷. Hiện nay, lĩnh vực tham gia đóng góp về an sinh xã hội của các tổ chức tôn giáo nói chung, Phật giáo Khất sĩ nói riêng còn hạn hẹp, chưa có tư cách pháp nhân. Cụ thể, ở lĩnh vực giáo dục, tổ chức tôn giáo mới chỉ được phép mở trường, lớp mẫu giáo, nhà trẻ, các trung tâm dạy nghề; lĩnh vực y tế được phép mở các phòng khám, cơ sở bảo trợ xã hội để chăm sóc, nuôi dưỡng những người không nơi nương tựa, bệnh nhân tâm thần, HIV... Các lĩnh vực khác, tổ chức tôn giáo tham gia với tư cách cá nhân. Những vấn đề trên đây đã gây bất cập không nhỏ cho tôn giáo phát huy vai trò trong công cuộc xây dựng và bảo vệ đất nước.

Tài liệu tham khảo

1. Ban Tôn giáo thành phố Cần Thơ (2021), *Phát huy nguồn lực Phật giáo Việt Nam thành phố Cần Thơ* trong hoạt động xã hội hóa, trên trang <https://bantonggiaocantho.gov.vn/common/baiviet/idbv/575> (Truy cập ngày 11/0/2023).
2. Giáo hội Phật giáo Việt Nam - Hệ phái Khất sĩ (2022), *Kỷ yếu Hội thảo Ni trưởng Thích Nữ Huỳnh Liên, Quyển 1*, Nxb. Hồng Đức, Hà Nội.
3. Phan Thị Thu Hiền (2016), *Sự tích hợp Nam tông và Bắc tông trong giáo lý của Phật giáo Khất sĩ qua bộ Chơn lý của Tổ sư Minh Đăng Quang*, trên trang: <http://daophatkhat-si.vn/su-tich-hop-nam-tong-va-bac-tong-trong-giao-ly-cua-phat-giao-khat-si-qua-bo-chon-ly-cua-to-su-minh-dang-quang.html> (Truy cập ngày 09/10/2023).
4. Thích Huệ Thông (2022), *Những đóng góp của Ni trưởng Huỳnh Liên cho đạo pháp và dân tộc*, trên trang: <https://tapchivanhoaphatgiaoc.com/luu-tru/14688> (Truy cập ngày 9/10/2023).
5. Hòa thượng Thích Minh Lộc (2020), *Báo cáo tổng kết công tác từ thiện xã hội 6 tháng đầu năm 2020*, trên trang <https://nigioikhatsi.net>, ngày đăng 05/7/2020 (Truy cập ngày 9/10/2023).

⁶ Chỉ thị 18-CT/TW ngày 10/01/2018 của Bộ Chính trị về tiếp tục thực hiện Nghị quyết 25-NQ/TW của BCH Trung ương Đảng (khóa IX) về công tác tôn giáo trong tình hình mới.

⁷ Điều 55 Luật tín ngưỡng, tôn giáo quy định: tôn giáo được tham gia các hoạt động giáo dục, đào tạo, y tế, bảo trợ xã hội, từ thiện, nhân đạo theo quy định của pháp luật có liên quan. Tuy nhiên, các tôn giáo được tham gia thể nào, luật giáo dục, y tế không có khoản của tôn giáo.